

התפתחות תורת המערכתית ומאפייניה

לאחר מלחמת העולם השנייה הופקדה האחריות על פיתוח תורת הלחימה בצבא ארצות-הברית בידי אגף המבצעים (G3) במטכ"ל האמריקאי. האחריות על פיתוח תורת הלחימה הזרועית הייתה נתונה בידי הזרועות, בעוד אגף המבצעים דאג להכוונה המתאימה לשילוב התורות הזרועיות ולמתן מענה תורתי לצרכים מיידיים. בשלב מאוחר יותר הועברה האחריות מאגף המבצעים לפיקוד הצבא הקונטיננטלי. למערכת זו היה חיסרון בולט – פיתוח תורת הלחימה לא נעשה באופן מרוכז, עלידי גוף אחד, ולכן היה קשה לדבר על התוצרים כעל תורת לחימה משולבת. התלות בגורמים הזרועיים והעבודה באמצעות ועדות יצרה עיכובים רבים וביורוקרטיה רבה, ולכן פיתוח התר"ל היה איטי מאוד, והתוצרים היו בלתי מספקים.¹ הקמת פיקוד ההדרכה והתר"ל (TRADOC) בשנת 1973 ומתן הסמכות לפיתוח תר"ל הקרב המשולב לגוף זה פתרו את הבעיה המרכזית של ריבוי הרשויות העוסקות בפיתוח התר"ל.

בשנים 1949-1968 לא חל שום שינוי משמעותי בתר"ל המערכתי האמריקאי, והמהדורות השונות של ספר התר"ל הבסיסי FM 100-5 Operations לא היו שונות באופן משמעותי זו מזו, אף שמדובר על תקופת זמן ארוכה יחסית.²

הקיפאון בפיתוח תורת הלחימה המערכתית המשולבת נבע משתי סיבות: הראשונה, הערכה שאין צורך בשינוי מהותי של תורת הלחימה המערכתית, אלא נדרשים רק תיקונים מועטים ביותר כדי לשמור על עדכניותה. בצמרת צבא היבשה האמינו כי הדוקטרינה שהופעלה במלחמת העולם השנייה מתאימה בתיקונים קטנים גם לשדה הקרב הקונבנציונלי של עידן הגרעין. הדוקטרינה האסטרטגית האמריקאית באותה תקופה (עד 1962) הייתה דוקטרינת "הגמול המסיבי" (Massive Retaliation). זו גרסה, כי יש להגיב במלוא העוצמה הגרעינית על כל תקיפה סובייטית. על פי תפיסה זו, המחייבת שימוש מרבי בנשק גרעיני, לא היה כמעט מקום להפעלת כוחות קונבנציונליים, ולכן לא היה צורך לשנות את התר"ל

במלחמת המפרץ יישם הצבא האמריקאי בהצלחה רבה את תורת הלחימה המערכתית, המכונה קרב אוויר-יבשה (AirLand Battle), שאומצה לאחר תהליך היסטורי ארוך מאוד ורצוף כישלונות. במאמר נסקרת התפתחותה של הדוקטרינה המערכתית האמריקאית מאז מלחמת העולם השנייה ועד מלחמת המפרץ, ומוצגים מאפייניה הבסיסיים.

הלחימה האמריקאית

רס"ן דן

* המאמר עובד מתוך עבודה שנכתבה במסגרת הקורס לפיקוד ולמטה "ברק".

מהם מרכזי הכובד של צפון וייטנאם, שבהם יש לפגוע, והעדר מדיניות אמריקאית ברורה לגבי מטרות המלחמה¹ הביאו להגדלה מהירה של הכוחות האמריקאיים בווייטנאם ולבסוף לאימוץ פתרון השחיקה של גנרל וסטמורלנד. לפי וסטמורלנד, "ככל שכוח האש רב יותר, כך יתקרב הקץ".²

לאמריקאים התברר, כי התפיסה ההגנתית שהם נקטו במלחמת קוריאה ובמלחמת וייטנאם לא אפשרה להם לנצח במלחמות אלה. שתי מלחמות אלה הסתיימו בקיפאון, שנפתר רק במאמצים דיפלומטיים.

מלחמת יום הכיפורים לימדה את האמריקאים, שגם בעידן הגרעין עדיין יש מקום למלחמות קונבנציונליות. האמריקאים גילו גם, כי המלחמות המודרניות הרסניות יותר וקצבן מהיר יותר. פיקוד ההדרכה והת"ל האמריקאי, שהוקם ביולי 1973, גילה עניין רב במלחמה זו, שאפיינה לדעת מפקדו, גנרל דפוי (DePuy), את הקרבות שעתידים להתרחש בעקבות תוקפנות סובייטית במערב אירופה או במזרח התיכון.³

התוצר המיידי של לימוד לקחי מלחמת יום הכיפורים היה דוקטרינת "ההגנה הפעילה" (Active Defense), שהופיעה לראשונה בספר הת"ל של שנת 1976. דוקטרינה זו הייתה בבחינת התקדמות לעומת תפיסות העבר בהדגישה את חשיבותם של הנשק המודרני ושל הפ"ש (פיקוד ושליטה). אך מכיוון שמעצביה ראו לנגד עיניהם מצב של מגננה מערבית מול מתקפה של ברית ורשה,⁴ הדגישה גם דוקטרינה זו את חשיבותם של ההגנה ושל כוח האש ופחות את חשיבות התמרון.⁵ על פי מעצבי דוקטרינה זו, שהושפעו מתפיסת המגננה של נאט"ו באירופה, ההגנה היא שיטת הקרב החזקה ביותר. לפי תפיסתם, הקרב הראשון במערכה יהיה גם האחרון, מכיוון שאויב הפועל על פי הת"ל הסובייטי יוכרע – לדעתם – אם תשובש התקפתו הראשונה.⁶

נקודת התורפה העיקרית של דוקטרינת ההגנה הפעילה הייתה ההסתמכות על כוח האש בקרב הראשון (במגננה במערב אירופה) ישבש את התוכניות הסובייטיות במידה

הבסיסי.⁷ הסיבה השנייה הייתה העדר גוף מרכזי האחראי לפיתוח ת"ל. במקרים של מחלוקות הייתה הנטייה להתפשר על המצב הקיים ולא לחדש.

בהשפעתה של דוקטרינת "הגמול המסיבי" חששו האמריקאים במלחמת קוריאה מתגובה גרעינית סובייטית, ולכן האסטרטגיה שלהם הייתה מגנתית ביסודה ולא התקפית, דבר שגרם עוד יותר להתנוונות הת"ל.⁸

השינוי הבולט ביותר בתורת הלחימה המערכתית האמריקאית בתקופה זו חל בשנת 1962, עם המעבר לתפיסה אסטרטגית חדשה – "התגובה הגמישה" (Flexible Response).

על פיה המענה לתקיפה סובייטית אינו חייב להיות תגובה גרעינית במלוא העוצמה, אלא ניתן, על-פי הנסיבות, להפעיל גם כוחות קונבנציונליים.

במהדורת 1962 של ספר הת"ל כבר מוצאים את ניצני הקרב המשולב ב-ששה-אוויר-ים, אם כי עדיין הכוח היבשתי הוא הדומיננטי, ותפקיד כוחות האוויר והים הוא לסייע ללחימת היבשה.⁹

אנו רואים אפוא, שבשני העשורים הראשונים לקיומו של הנשק הגרעיני השתלטו על צבא ארצות-הברית תפיסות "יום הדין", ולפיהן סכסוכים עתידיים יגלושו תמיד לשימוש בנשק גרעיני, ולכן אין חשיבות גדולה לתורת הלחימה הקונבנציונלית. העימותים בין זרועות הצבא לגבי אופן הפעלתו של הנשק הגרעיני גרמו גם הם לעיכובים בפיתוח הת"ל המשולב ואף להזנחתו. מעמדו של ספר הת"ל (המחייב) היה כה נמוך, עד כי מפקדים אמריקאים בכירים בשנות ה-60 הודו כי לא קראו אותו כלל.¹⁰ במצב זה – של תורת לחימה מערכתית מיושנת, של תפיסה אסטרטגית גרעינית ושל מפקדים שאינם מכירים את הת"ל של צבאם – מצא עצמו הצבא האמריקאי בווייטנאם.

בתחילה ראו האמריקאים את מלחמת וייטנאם כמאבק נוסף בקומוניזם, ולאחר מעורבות של סוכנות הביון המרכזית בפעולות חשאיות וחתרניות בווייטנאם,¹¹ הוחלט על משלוח של כוחות צבא, ש"היו חוסם" נגד הקומוניזם. העובדה שהאמריקאים לא הגדירו לעצמם

כזו, שהקרב יוכרע בתחילתו. ניתוח שנעשה מאוחר יותר ולימוד מעמיק של התר"ל הסובייטי גילו כי תבוסה בקרב הראשון כלל לא הייתה פוגעת ביכולתם של כוחות ברית ורשה להמשיך בלחימה. מחקר נוסף גילה כי בהתמודדות "ראש בראש" בין נאס"ו לברית ורשה תמיד היו מנצחים הכוחות המזרחיים בשל יכולתם להטיל לשדה הקרב כוח צבאי גדול יותר.¹⁶ התשובה לבעיות אלו החלה מתגבשת בתחילת שנות ה-80 תחת השם דוקטרינת "קרב אוויר-יבשה" (ALB — AirLand Battle), שהיא תורת הלחימה המערכתית הרשמית והמחייבת של צבא ארצות הברית, ועל פיה נלחמו צבאות הקואליציה במלחמת המפרץ.

דוקטרינת ה־ALB

דוקטרינת ה־ALB פותחה כמענה לתורת הלחימה המערכתית הסובייטית המוכרת בשם "דוקטרינת שדה הקרב העמוק". ראשיתה של תורת הלחימה המערכתית הסובייטית עוד בשנות ה-20, אך יישומה המלא החל רק לאחר מלחמת העולם השנייה.¹⁷ עיקרה: פעולה סימולטנית על קליפת המערך הטקטי של האויב ועל עומקו תוך פעולה באיגודי כוחות וביצוע איגופים אנכיים, אם כי עיקר הכוח הפועל בעומק נע קרקעית.¹⁸ על פי דוקטרינה זו, מרוכזים בעורף הכוח התוקף כוחות תמרון חזקים (כוחות להם), שמטרתם לנוע לעומק שטח האויב מייד עם הבקעת מערכו החיצוני.¹⁹ מעצבי דוקטרינת ה־ALB הבינו שנקודת התורפה של הדוקטרינה הסובייטית היא אותם כוחות מתמרנים הנמצאים בעורף ומיועדים לבצע את החדירה העמוקה.

כוחות אמריקניים בסעודיה במהלך מלחמת המפרץ

פגיעה בכוחות אלו בעודם רחוקים מהחזית תוציא את האויב משיווי המשקל, תשבש את תוכנית ההתקפה שלו ותאפשר למגינים לטפל בכוחותיו המבקיעים.²⁰ התוצאות הטובות ביותר תושגנה באמצעות מכות חזקות מכיוונים בלתי צפויים על יחידות או על שטחים חיוניים של האויב, שאובדנם יפגע ביכולתו לפעול בעומק. כך תושג המטרה במהירות תוך חיסכון בנפגעים.²¹ דוקטרינת ה־ALB בנויה על ארבעה יסודות: יוזמה, גמישות, עומק וסנכרון.

יסוד היוזמה מאפשר לתוקף להכתיב את תנאי שדה הקרב ולמנוע מהאויב להתאושש מההלם הראשוני. בהגנה היוזמה מאפשרת למגן לשבש את תוכניות האויב ולגרום לעצירת תנופתו.²²

יסוד הגמישות מאפשר לפעול מהר יותר מהאויב וכך לשמר את היוזמה. מערכת פיקוד ושליטה וכוחות גמישים יתגברו מהר יותר על החיכוך הנוצר בשדה הקרב.²³ **יסוד העומק** הוא ההרחבה של הפעילות המבצעית במרחב, בזמן ובמשאבים, ומשמעותו פעולה בו זמנית בכל עומק הגזרה. באמצעות ממד העומק יכול המפקד להשיג מרחבי תמרון טובים, מרווח זמן הדרוש לתכנון, ארגון וביצוע פעולות מבצעיות וריכוז המשאבים הנדרשים להשגת ניצחון. העומק הוא מאפיין של דוקטרינת ה־ALB, והוא המעניק לה את ייחודה.²⁴

יסוד הסנכרון מאפשר לתאם את פעולת כל הכוחות בזמן ובמרחב ועלידי כך לרכז את מרב הכוח בנקודת ההכרעה. ככל שהסנכרון מסתמך פחות על תקשורת, כך הוא פחות פגיע. התוצר של סנכרון יעיל הוא ניצול מרבי של הכוח ושל המשאבים במקום ובזמן שבו תרומתם תהיה הרבה ביותר ללא בזבז.²⁵ להשגת סנכרון טוב יש

צורך במערכת פר"ש יעילה, הפועלת על פי עקרונות הפיקוד מוכוון המשימה.²⁶

דוקטרינת ה-ALB מתמקדת בעיקר ברמת הקורפוס. מפקדת הקורפוס נתפסת כמפקדה המרכזית המקשרת בין הדרג הטקטי לדרג המערכתי.²⁷ על פי דוקטרינה זו, מרחב האחראיות של הקורפוס מגיע לעומק של 150 ק"מ, ומרחב ההתעניינות שלו מגיע עד לעומק של 300 ק"מ.²⁸ האמריקאים למדו מניסיונם במלחמת העולם השנייה, במלחמת קוריאה ובמלחמת וייטנאם, כי הפעלת מטוסים במשולב עם כוחות יבשה משיגה תוצאות מצוינות, בעוד שהפעלת מטוסים לבד גורמת אומנם נזק רב לאויב, אך כמעט שאינה משיגה יעדים מערכתיים.²⁹ ולכן מדגישה דוקטרינת ה-ALB את חשיבות השילוב (הסנכרון) בין כל מרכיבי הכוח לצורך השגת היעדים המערכתיים.

ספר הת"ל האמריקאי מונה עשרה ציוויים שהם הבסיס לדוקטרינת ה-ALB. ציוויים אלו הם למעשה עקרונות מלחמה, ויישומם נועד לאפשר לצבא ארצות הברית להפתיע את האויב ולהביסו.³⁰

לשמור על אחדות המאמץ – באמצעות הכשרה אחידה, פקודות פשוטות ומובנות ופיקוד ושליטה יעילים (פיקוד מוכוון משימה).

לצפות מראש את כל ההתפתחויות האפשריות בשדה הקרב – באמצעות הערכות מצב לגבי פעולות אפשריות של האויב ושל כוחותינו. כך יהיה קל יותר להתמודד עם אי הוודאות של שדה הקרב.

לרכז את המאמץ נגד נקודות התורפה של האויב – עקרון ריכוז המאמץ.

לקבוע מאמץ עיקרי, לקיימו ולדעת מתי לשנותו.

ליזום לחימה ולשמור את התנופה – עקרון הרציפות וההמשכיות. לדעת לקחת סיכונים ולנצל את כוח האדם ואת הציוד עד לקצה גבול היכולת כדי לשמר את תנופת הלחימה.

לנוע מהר, להכות חזק ולסיים כל קרב במהירות – היתקלויות וקרבות צריכים להיות קצרים ואלימים כדי לזעזע, לשתק ולהמם את האויב במהירות.

לעשות שימוש בקרקע, במזג אוויר, בהונאה ובביטחון שדה להשגת ההפתעה – עקרון התחבולה. הונאה, הטעיה ושמירה קפדנית על ביטחון השדה מהווים מכפיל כוח.

לשמר את הכוח ולהפעילו בהחלטיות – לדעת לשמור על הכוח ולהפעילו רק במקום ובזמן שבהם תושג מרב ההצלחה.

לשלב בין כל הזרועות להשגת יעילות מרבית – עקרון מיצוי הכוח.

להבין את השפעת הקרב על חיילים, על יחידות ועל מפקדים – עקרון רוח הלחימה. על המפקד להכיר את יכולת חייליו, את מוראל היחידות ואת יכולותיהם של המפקדים הכפופים ולא להפעילם מעבר למגבלותיהם.

סיכום

במאמר נסקרו התהליכים שהביאו להתפתחותה של

דוקטרינת הלחימה האמריקאית. ניתן לזהות בתהליך שתי תקופות עיקריות: תקופת ההזנחה, שבה הוקדשה כל תשומת הלב לתחום הגרעיני, ותקופת ההתפכחות, שבה החלו הגורמים הקובעים לגלות מחדש את חשיבות הת"ל הקונבנציונלי. תהליך ההתפכחות מרשים במיוחד, כאשר מביאים בחשבון את גודלו ואת מאפייניו של הצבא האמריקאי. בתוך 15 שנים עבר הצבא האמריקאי מהפך משמעותי בצורת החשיבה של מפקדיו – מהפך שהוכיח את עצמו מעל לכל ספק במלחמת המפרץ.

הערות

1. Cannon, Michael W., Maj., (1992) "Just Meeting a Requirement", *Military Review*, August, p. 64
2. שם, עמ' 65.
3. שם, עמ' 66, 67.
4. Summers, Harry, Col., (1992), "Full Circle, World War II to the Persian Gulf", *Military Review*, February p. 41
5. Cannon, p. 66
6. Cannon, p. 68
7. מקליר, מייקל (1993), **מלחמת 10000 הימים**, תל-אביב, מערכות, עמ' 81-94.
8. שם, עמ' 97.
9. Mendel, William W. Col. and Col. Lamar Tooke (1993), "Operational Logic: Selecting the Center of Gravity", *Military Review*, (June), p. 6
10. Summers, p. 40
11. מקליר, עמ' 169.
12. Leonhard, Robert R., (1991), *The Art of Maneuver*, Novato CA, Presidio Press, p. 130
13. שם, עמ' 160.
14. שם, עמ' 135.
15. שם, עמ' 132.
16. שם, עמ' 135.
17. נווה, שמעון, תא"ל (1992), "מרכיבים חדשניים בתמרון, תפיסה אופרטיבית מהפכנית סובייטית", **מערכות**, 324, מאי, עמ' 24.
18. Leonhard, p. 160
19. שם, עמ' 159.
20. שם, עמ' 136.
21. Headquarters, Department of the Army, *Field Manual No. 100-5 Operations*, Washington, 1986, p. 14
22. שם, עמ' 15.
23. שם, שם.
24. שם, שם.
25. שם, עמ' 17.
26. שם, עמ' 21.
27. שם, עמ' 10.
28. Leonhard, p. 137
29. שם, עמ' 161.
30. FM 100-5, p. 23

